

Andrijana Ćudina*
Gordi Sušić**

UDK 339.543:339.923(497.5)
JEL Classification F13, F15
Pregledni članak

UTJECAJ PRISTUPANJA HRVATSKE EUROPSKOJ UNIJI NA TRGOVINSKE I GOSPODARSKE ODNOSE SA ZEMLJAMA CEFTA-E

Rad istražuje utjecaj očekivanog ulaska Hrvatske u Europsku uniju na uvjete razmjene sa zemljama potpisnicama Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006). Naglasak je stavljen na Bosnu i Hercegovinu te Srbiju, dva najvažnija izvozna tržišta u okviru CEFTA-e s kojima je Hrvatska u velikoj mjeri liberalizirala međusobnu trgovinu. Ulaskom u Uniju Hrvatska će prihvatiti trgovinski režim koji je EU, većinom kroz sporazume o stabilizaciji i pridruživanju, bilateralno dogovorila s članicama CEFTA-e. Usporedbom odredbi spomenutih sporazuma i Ugovora CEFTA 2006 utvrđeni su izvozni sektori koji bi nakon pristupanja Hrvatske EU mogli najviše izgubiti na konkurentnosti na tržištima CEFTA-e. Ukoliko do trenutka hrvatskog pristupanja ne dođe do izmjena dogovorenih trgovinskih režima, za što su izgledi mali, najveće carinsko opterećenje i posljedično

* A. Ćudina, mr.sc., savjetnica, Hrvatska narodna banka; Trg hrvatskih velikana 3, Zagreb. (E-mail: andrijana.cudina@hnb.hr)

** G. Sušić, mr. sc., direktor, Hrvatska narodna banka; Trg hrvatskih velikana 3, Zagreb. (E-mail: gordi.susic@hnb.hr)

Zahvalnost izražavamo dvojici anonimnih recenzenata na iznesenim prijedlozima za unaprijeđenje rada, uključivanjem kojih je rad značajno dobio na kvaliteti.

Stajališta iznesena u radu pripadaju autorima i nisu nužno stajališta institucije u kojoj su zaposleni.

Autori zahvaljuju Maji Bukovšak na korisnim prijedlozima i Miroslavu Jošiću na pomoći oko obrade podataka.

Rad je primljen u uredništvo 08. 03. 2013., a prihvaćen je za objavu 11. 7. 2013.

smanjenje izvoza može se očekivati u duhanskoj, mesnoj i konditorskoj industriji.

Ključne riječi: izvoz, trgovinski sporazumi, CEFTA

1. Uvod

Hrvatska je potpisivanjem Ugovora o pristupanju Europskoj uniji 9. prosinca 2011. došla na korak do punopravnog članstva. Pristupanje je predviđeno za 1. srpnja 2013., a s tim će se datumom pokrenuti niz promjena u mnogim segmentima gospodarskog života, između ostaloga i u međunarodnoj trgovinskoj razmjeni. Ulaskom u EU, Hrvatska će prestati primjenjivati dotadašnje sporazume o slobodnoj trgovini, uključujući i Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (engl. *Central European Free Trade Agreement* ili, skraćeno, CEFTA). Istodobno će kao nova punopravna članica preuzeti važeće trgovinske sporazume koje je Europska unija sklopila s trećim zemljama, između ostaloga i s članicama CEFTA-e.

Hrvatska je članica CEFTA-e od 2003. i u velikoj je mjeri liberalizirala svoju trgovinu s članicama te ekonomske integracije. Primjerice, trgovina s Bosnom i Hercegovinom potpuno je liberalizirana, a snižene stope carine primjenjuju se i pri izvozu u Srbiju, koja je drugi najvažniji partner Hrvatske među članicama CEFTA-e. Preferencijalne trgovinske režime hrvatski izvoznici također uživaju i na tržištima ostalih članica ove integracije.

Sve članice CEFTA-e u nekoj su fazi procesa pristupanja Europskoj uniji pa su im trgovinski odnosi s EU uglavnom uređeni sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju¹. Spomenuti sporazumi osiguravaju jednostrane povlastice pri izvozu strateški važnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u Uniju, uz istovremeno zadržavanje zaštitnih carina pri uvozu tih proizvoda iz Unije. S obzirom da će se različiti oblici carinske zaštite za određene poljoprivredno-prehrambene proizvode koje će zemlje članice CEFTA-e primjenjivati na uvoz iz EU zadržati i nakon 2014. godine², Hrvatska će se nakon ulaska u EU suočiti s pogoršanim uvjetima plasmana tih proizvoda u zemlje CEFTA-e. Cilj ovog rada stoga je istražiti utjecaj i relativan učinak očekivanog ulaska Hrvatske u Europsku uniju na uvjete razmjene s dva najvažnija vanjskotrgovinska partnera iz CEFTA skupine: Bosnu i Hercegovinu te Srbiju.

¹ Iznimka su Moldavija i UNMIK/Kosovo čiji su trgovinski odnosi s EU uređeni Autonomnim trgovinskim preferencijalima (engl. *Autonomous Trade Preferences*).

² Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju definirano je prijelazno razdoblje unutar kojeg zemlje potpisnice moraju postupno liberalizirati tržište za sve industrijske i dio poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, a koje istječe 1. siječnja 2014.

Rad je strukturiran na sljedeći način. U Poglavlju 2. opisuje se tijek liberalizacije trgovine u okviru CEFTA-e, s detaljnim osvrtom na status poljoprivredno-prehrambenih proizvoda koji su predmet analize. U Poglavlju 3. slijedi analiza trgovinskih odnosa Hrvatske sa zemljama CEFTA-e, s detaljnim pregledom strukture međusobne robne razmjene i njene dinamike u proteklom desetljeću. U Poglavlju 4. analiziraju se promjene uvjeta trgovine u pojedinim granama poljoprivredno-prehrambenog sektora koje bi mogle uslijediti kada Hrvatska uđe u EU. U Poglavlju 5. izvode se zaključci o mogućim posljedicama promjena uvjeta razmjene ne samo na vanjskotrgovinsku bilancu i geografsku strukturu robne razmjene, već i na druge aspekte gospodarskih odnosa sa zemljama regije. Pri donošenju zaključaka poslužila su i iskustva novih zemalja članica EU iz prethodna dva vala proširenja. Zaključno se izdvajaju najvažniji učinci i skreće pozornost na položaj proizvođača iz djelatnosti koje bi mogle biti najviše izložene padu konkurentnosti na tržištima regije.

2. CEFTA - tijek integracije i trgovinske liberalizacije

Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini potpisale su 21. prosinca 1992. godine Poljska, Mađarska i tadašnja Čehoslovačka. U razdoblju od siječnja 1996. do prosinca 2006. godine CEFTA-i se pridružuju Slovenija, Rumunjska, Bugarska, Hrvatska i Makedonija. U svibnju 2004. godine CEFTA-u napuštaju zemlje koje su tada postale članice EU-a.

Inicijativa za daljnjim proširenjem rezultirala je potpisivanjem novog Ugovora o izmjeni i dopuni i pristupanju Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini, čija se konsolidirana verzija naziva CEFTA 2006. Ugovor su 19. prosinca 2006. uz dotadašnje četiri zemlje (Rumunjsku, Bugarsku, Makedoniju i Hrvatsku) potpisale i Albanija, Bosna i Hercegovina, Moldavija, Crna Gora, Srbija i UNMIK/Kosovo³. Rumunjska i Bugarska u siječnju 2007. ulaze u EU i istupaju iz CEFTA-e.

Ugovorom CEFTA 2006 zamijenjena je dotadašnja mreža bilateralnih Ugovora o slobodnoj trgovini koje su članice međusobno primjenjivale⁴. Time su međusobni trgovinski odnosi podignuti na multilateralnu razinu, a uvedena je i veća

³ Provedba Ugovora CEFTA 2006 započela je 26.07.2007. za Albaniju, Makedoniju, Crnu Goru, Moldaviju i UNMIK/Kosovo; 22.08.2007. za Hrvatsku; 24.10.2007. za Srbiju, i 22.11.2007. za Bosnu i Hercegovinu.

⁴ U slučaju Hrvatske Ugovor o CEFTA-i zamijenio je dotadašnje Ugovore o slobodnoj trgovini potpisane s Albanijom (ugovor je stupio na snagu 01.06.2003.); Bosnom i Hercegovinom (01.02.2005.); Moldavijom (01.10.2004.); Srbijom i Crnom Gorom (01.07.2004.) i UNMIK/Kosovom (privremena primjena od 01.11.2006.).

sigurnost u nastupu gospodarstvenika na međusobnim tržištima te smanjena mogućnost jednostranih kršenja ugovornih odredbi, što se ranije nerijetko dešavalo.

Prema Ugovoru CEFTA 2006 trgovina industrijskim proizvodima među članicama potpuno je liberalizirana⁵. Međutim, u segmentu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda unutar CEFTA integracije nije dogovorena potpuna liberalizacija, već se za pojedine proizvode utvrđuju koncesije⁶. Takav poseban status poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u procesima trgovinske liberalizacije povezan je s ulogom poljoprivrede u gospodarskom razvitku i shvaćanjem trgovinske politike kao važne poluge poljoprivredne politike koja bi trebala štititi domaće proizvođače (Čejvanović i dr., 2009.).

Razina liberalizacije trgovine poljoprivredno-prehrambenim proizvodima nije ujednačena među svim članicama CEFTA-e. Tako primjerice Hrvatska ima u cijelosti liberaliziranu trgovinu tim proizvodima s Bosnom i Hercegovinom, a potpisivanjem Dodatnog protokola Ugovoru o CEFTA-i u veljači 2011. ukinuta su sva ograničenja i na izvoz hrvatskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Albaniju, Crnu Goru, Kosovo i Moldaviju. Međutim, trgovina s Makedonijom i Srbijom nije u cijelosti liberalizirana, premda su uvedene dodatne koncesije.

3. Trgovinska razmjena Hrvatske s potpisnicama Ugovora CEFTA 2006

CEFTA je rijetka grupacija zemalja s kojom Hrvatska ostvaruje suficit u međusobnoj razmjeni roba (1,0 mlrd. EUR u 2012.). Međusobna trgovina u stalnom je porastu, a značenje zemalja CEFTA-e u ukupnoj razmjeni Hrvatske sve je naglašenije. Uz nadprosječan rast od 10,6% godišnje u razdoblju od 2000. do 2012., povećao se i njihov udio u domaćem izvozu s 15,3% na 21,0% (Tablica 1.).

⁵ Prijeleznno razdoblje postupne liberalizacije završilo je 1. siječnja 2008.

⁶ Ukidaju se postojeće osnovne carine, snižavaju osnovne carine ili uvode kvote.

Tablica 1.

IZVOZ REPUBLIKE HRVATSKE, PREMA SKUPINAMA ZEMALJA

mil. EUR	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
CEFTA	735	868	1.006	1.046	1.252	1.418	1.573	2.005	2.254	1.602	1.666	1.838	2.016
% godišnja promjena	21,0	18,0	15,9	3,9	19,7	13,3	11,0	27,5	12,4	-28,9	4,0	10,4	9,7
% ukupnog izvoza	15,3	16,6	19,4	19,1	19,4	20,1	19,1	22,3	23,5	21,3	18,7	19,2	21,0
EU 27	3.348	3.538	3.427	3.733	4.249	4.475	5.307	5.429	5.842	4.561	5.439	5.735	5.604
% godišnja promjena	23,7	5,7	-3,1	8,9	13,8	5,3	18,6	2,3	7,6	-21,9	19,3	5,5	-2,3
% ukupnog izvoza	69,4	67,8	66,1	68,3	65,8	63,3	64,3	60,3	60,9	60,6	61,1	59,9	58,3
Ostale zemlje	738	809	755	685	953	1.177	1.371	1.570	1.490	1.367	1.801	2.009	1.991
% godišnja promjena	0,7	9,5	-6,6	-9,2	39,1	23,5	16,5	14,5	-5,1	-8,2	31,7	11,5	-0,9
% ukupnog izvoza	15,3	15,5	14,6	12,5	14,8	16,7	16,6	17,4	15,5	18,2	20,2	21,0	20,7
UKUPNO	4.822	5.214	5.188	5.464	6.454	7.069	8.252	9.004	9.585	7.529	8.905	9.582	9.611
% godišnja promjena	19,1	8,1	-0,5	5,3	18,1	9,5	16,7	9,1	6,5	-21,4	18,3	7,6	0,3

Izvor: DZS (Priopćenja o robnoj razmjeni Republike Hrvatske s inozemstvom)

Od 2,0 mlrd. EUR koliko je Hrvatska u 2012. izvezla u CEFTA-u, 27,4% odnosilo se na poljoprivredno-prehrambene proizvode (pića, cigarete, meso i mesne prerađevine, mlijeko i mliječne proizvode, žitarice i slastice). Visoko su zastupljeni i naftni derivati te razne sirovine (drvo, željezo i čelik, aluminij), dok su kapitalni proizvodi manje prisutni.

Kada se tržište CEFTA-e stavi u kontekst ukupnog izvoznog sektora Hrvatske, njegov značaj je posebno naglašen upravo u poljoprivredno-prehrambenom sektoru koji na ta tržišta plasira gotovo polovinu svojih izvoznih proizvoda (Tablica 2. prikazuje relativni značaj zemalja CEFTA-e, prema Odsjecima Carinske tarife⁷). Među većim izvoznicima poljoprivredno-prehrambenog sektora, CEFTA je iznimno značajna za proizvođače mlijeka i mliječnih proizvoda koji na spomenuta tržišta plasiraju 87% svog izvoza, duhansku industriju (59%), proizvođače pića (63% izvoza odlazi na tržište CEFTA-e) te mesnu industriju (59%).

⁷ U odredbama Carinske tarife proizvodi su prema pripadajućim tarifnim brojevima razvrstani u odsjeke I-XXI i poglavlja 01-97. Poljoprivredno-prehrambeni sektor obuhvaća odsjeke I-IV, odnosno poglavlja 01-24.

Tablica 2.

STRUKTURA IZVOZA REPUBLIKE HRVATSKE U 2012. GODINI

Poglavlje Carinske tarife	CEFTA		EU 27		Ostale zemlje	
	izvoz u mil. EUR	% izvoza Poglavlja	izvoz u mil. EUR	% izvoza Poglavlja	izvoz u mil. EUR	% izvoza Poglavlja
01 Žive životinje	23,1	49,5	1,6	3,5	22,0	47,0
02 Meso i jestivi klaonički proizvodi	11,5	59,1	7,0	36,0	1,0	4,91
03 Ribe i rakovi, mekušci i ostalo	9,2	9,3	43,0	43,4	46,8	47,28
04 Mlijeko i drugi mliječni proizvodi; jaja	46,1	87,0	6,4	12,1	0,5	0,93
05 Proizvodi životinjskog podrijetla, nespomenuti	0,4	7,7	5,4	91,7	0,0	0,62
06 Živo drveće i druge biljke	0,8	58,2	0,5	34,9	0,1	6,82
07 Jestivo povrće, korijenje i gomolji	4,4	47,0	4,8	50,2	0,3	2,83
08 Jestivo voće i orašasti plodovi	9,7	38,7	9,7	38,5	5,7	22,79
09 Kava, čaj, mate čaj i začini	5,5	70,4	1,7	22,2	0,6	7,40
10 Žitarice	48,5	39,5	62,1	50,5	12,2	9,94
11 Proizvodi mlinске industrije; slad; škrob; inulin	15,3	82,2	2,4	12,9	0,9	4,88
12 Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnje, ljekovito bilje	44,6	67,3	21,0	31,6	0,7	1,07
13 Šelak, gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	0,1	44,5	0,1	50,5	0,0	4,92
14 Biljni materijali za petarstvo	0,0	11,0	0,0	89,0	0,0	0,00
15 Masti i ulja životinjskog ili biljnog podrijetla	16,9	55,7	12,5	41,2	0,9	3,12
16 Preradevine od mesa, riba i rakova	49,3	64,5	23,3	30,6	3,8	4,99
17 Šećeri i proizvodi od šećera	9,0	5,9	145,2	93,9	0,4	0,28
18 Kakao i proizvodi od kakaa	26,9	70,3	8,5	22,3	2,8	7,42
19 Proizvodi na osnovi žitarica; slastičarski proizvodi	26,2	34,5	37,0	48,6	12,8	16,88
20 Proizvodi od povrća, voća i orašastih plodova	8,7	30,6	16,2	56,5	3,7	12,92
21 Razni prehrambeni proizvodi	63,9	48,8	43,5	33,2	23,5	17,98
22 Pića, alkoholi i ocat	74,0	63,0	37,9	32,3	5,6	4,76
23 Ostaci i otpaci od prehrambene industrije	17,3	40,8	12,0	28,4	13,1	30,88
24 Duhan i prerađeni nadomjesci duhana	41,2	59,4	17,9	25,9	10,2	14,76
25-27 Mineralne tvari	581,0	40,1	587,6	40,5	280,9	19,38
28-38 Proizvodi kemijske industrije	216,8	23,2	332,7	35,5	386,6	41,30
39-40 Plastične mase i proizvodi od plastike	51,2	24,6	146,0	70,2	10,7	5,17
41-43 Sirova koža i proizvodi od kože	26,0	19,2	90,8	67,0	18,8	13,87
44-46 Drvo i proizvodi od drva	35,5	7,9	327,6	72,7	87,6	19,44
47-49 Papir i karton	57,9	27,4	141,0	66,7	12,5	5,92
50-63 Tekstil i tekstilni proizvodi	17,5	3,7	438,0	93,2	14,6	3,12
64-67 Obuća	7,1	4,4	147,7	91,8	6,1	3,78
68-70 Proizvodi od kamena; staklo i stakleni proizvodi	72,1	31,1	153,9	66,3	6,0	2,59
71 Biseri, dragulji, plemenite kovine	0,3	0,2	205,0	99,8	0,1	0,06
72-83 Obične kovine i proizvodi od običnih kovina	93,3	11,2	639,4	76,4	103,8	12,41
84-85 Strojevi i mehanikali uređaji; električna oprema	184,0	10,6	1.094,1	63,2	453,7	26,20
86-97 Ostalo	120,4	9,0	779,8	58,2	440,6	32,86
UKUPNO	2.016,1	21,0	5.603,2	58,3	1.989,9	20,71

Izvori: DZS (Podaci o izvozu po zemljama podrijetla i proizvodima carinske tarife); izračun autora

Bosna i Hercegovina pojedinačno je najznačajniji uvoznik hrvatskih proizvoda među članicama CEFTA-e (oko 70% izvoza namijenjenog CEFTA-i u raz-

doblju od 2000. do 2012. odnosilo se na BiH). Među proizvodima koji se najviše izvoze na to tržište prevladavaju energenti (najviše naftni derivati) i poljoprivredno-prehrambeni proizvodi. Ovo je tržište posebno važno izvoznicima mesa i mesnih prerađevina koji u tu zemlju plasiraju više od polovine svojih izvoznih proizvoda, a slično vrijedi i za izvoznike mlijeka i mliječnih proizvoda te pekarskih i mlinarskih proizvoda. Pored toga, preko polovine izvezenih cigareta odlazi na tržište BiH.

Sljedeće najveće izvozno tržište u okviru CEFTA-e je Srbija. Promatra li se Srbija zajedno s Crnom Gorom i Kosovom (od kojih se statistički ne može razlučiti prije 2005.), na spomenute se zemlje u razdoblju od 2000. do 2012. prosječno odnosilo oko 20% ukupnog hrvatskog izvoza u zemlje CEFTA-e. Unapređenjem međusobnih odnosa postupno je rasla i trgovina Hrvatske s trima tržištima, i to po razmjerno visokoj stopi (u prosjeku 44,7% godišnje). Struktura izvoza je slična izvozu u BiH, s nešto manjom zastupljenošću poljoprivredno-prehrambenih proizvoda (oko 20%) i energenata (oko 15%), a s nešto većim udjelom kapitalnih proizvoda (oko 20%). Među poljoprivredno-prehrambenim proizvodima koji se izvoze u Srbiju prednjači uljano sjemenje (suncokret i soja) te razne mesne i riblje prerađevine. Među kapitalnim proizvodima prevladavaju transformatori i električni vodiči, dijelovi industrijskih strojeva i poljoprivredni strojevi.

U Makedoniju odlazi tek 5% hrvatskog izvoza usmjerenog prema članicama CEFTA-e. Makedonija je jedina zemlja među članicama CEFTA-e s kojom je Hrvatska do kraja 2011. ostvarivala deficit u trgovinskoj razmjeni, dok je u 2012. ostvaren tek blagi suficit (10 mil. EUR). U sastavu izvoza prevladavaju poljoprivredno-prehrambeni proizvodi (pšenica, čokolada, meso), a zamjetan je udio i kapitalnih proizvoda (transformatori i električni vodiči) te kemijskih i farmaceutskih proizvoda.

Hrvatski su proizvodi na tržištu Albanije i Moldavije razmjerno slabo zastupljeni. U te dvije zemlje Hrvatska je u 2012. izvezla tek 58 mil. EUR, odnosno 1 mil. EUR, a riječ je uglavnom o energentima (loživo ulje), dok je udio poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i kapitalnih proizvoda u ukupnome robnome izvozu u tu zemlju razmjerno mali.

4. Očekivane izmjene uvjeta trgovine nakon ulaska Hrvatske u EU

Uvjeti po kojima će Hrvatska izvoziti u zemlje CEFTA-e do ulaska u EU, propisani su odredbama carinskih tarifa zemalja uvoznica. S obzirom na iznimno veliki broj takvih odredbi, analiza uvjeta razmjene Hrvatske s članicama CEFTA-e u ovome je radu usredotočena na samo dva najveća vanjskotrgovinska

partnera Hrvatske unutar grupacije: Bosnu i Hercegovinu te Srbiju. Kako je trgovina industrijskim proizvodima u okviru CEFTA-e potpuno liberalizirana, analiza je usmjerena isključivo na uvjete razmjene u segmentu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Kako BiH i te proizvode iz Hrvatske uvozi uz nultu stopu carine, izračunato je trenutno važeće carinsko opterećenje za hrvatske poljoprivredno-prehrambene proizvode koji se uvoze u Srbiju.

Srbija je na uvoz određenih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz Hrvatske propisala različite carine, i to u postotnom (lat. *ad valorem*) i/ili količinskom (specifičnom) iznosu (EUR/jedinica mjere⁸). Kako bi se količinsko opterećenje moglo izraziti u postotnom obliku izračunate su jedinične cijene svakog proizvoda (EUR/jedinica mjere) koje služe kao osnovica⁹. Količinsko opterećenje, izraženo kao postotak jedinične cijene, pridodano je postotnom opterećenju te je potom izračunato ukupno carinsko opterećenje za svaki proizvod¹⁰. Agregiranjem pojedinačnih proizvoda izračunato je prosječno vagano (ponderirano)¹¹ carinsko opterećenje po grupacijama proizvoda (poglavljima carinske tarife).

Prema opisanom izračunu, Hrvatska je svoje poljoprivredne i prehrambene proizvode u Srbiju u 2012. izvozila po prosječnoj carinskoj stopi od 4,5% (Tablica 3.). Prema Poglavljima Carinske tarife, najopterećeniji je bio izvoz mesa i mesnih prerađevina (25,0%), povrća (15,3%), žitarica (14,8%) te pića i alkohola (13,5%). Značajan dio poljoprivredno-prehrambenih proizvoda izvezio se bez carinskih opterećenja, primjerice slastičarski proizvodi i voće.

⁸ Npr. kilogram, litra, komad.

⁹ Jedinične cijene izračunate su iz podataka DZS-a o ostvarenim vrijednostima (EUR) i količinama (u jedinici mjere) proizvoda, klasificiranih prema tarifnim brojevima, izvezenih u 2011.

¹⁰ Osim postotnog i količinskog opterećenja, za neke proizvode propisane su i preferencijalne kvote unutar kojih se proizvod može izvoziti bescarinski. Pretpostavlja se da se cjelokupni izvoz realizira u okviru preferencijalnih kvota pa je stoga izračunato carinsko opterećenje najmanje moguće.

¹¹ Svakom proizvodu dodijeljen je značaj (ponder) sukladno njegovu udjelu u hrvatskom izvozu.

Tablica 3.

**CARINSKI TRETMAN POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH
PROIZVODA PRI IZVOZU U BOSNU I HERCEGOVINU TE SRBIJU PRIJE
I NAKON ULASKA HRVATSKE U EUROPSKU UNIJU**

Poglavlje Carinske tarife	Izvoz u BiH			Izvoz u Srbiju		
	Izvoz RH u 2012. (mil. EUR)	Trenutno carinsko opterećenje proizvoda iz RH (%)	Carinsko opterećenje proizvoda iz RH nakon ulaska u EU (%)	Izvoz RH u 2012. (mil. EUR)	Trenutno carinsko opterećenje proizvoda iz RH (%)	Carinsko opterećenje proizvoda iz RH nakon ulaska u EU (%)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
01 Žive životinje	16,3	0,0	24,4	6,0	0,0	0,0
02 Meso i jestivi klaonički proizvodi	6,1	0,0	20,9	1,0	25,0	16,7
03 Ribe i rakovi, mekušci i ostalo	2,1	0,0	1,4	2,3	0,2	4,2
04 Mlijeko i drugi mliječni proizvodi; jaja	34,2	0,0	8,0	3,5	10,6	11,9
05 Proizvodi životinjskog podrijetla, nespomenuti	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
06 Živo drveće i druge biljke	0,3	0,0	0,1	0,4	0,0	4,6
07 Jestivo povrće, korijenje i gomolji	2,9	0,0	1,7	0,6	15,3	10,6
08 Jestivo voće i orašasti plodovi	3,4	0,0	1,0	6,0	0,0	0,0
09 Kava, čaj, mate čaj i začini	3,3	0,0	0,0	0,0	6,4	6,6
10 Žitarice	31,5	0,0	0,0	0,5	14,8	13,3
11 Proizvodi mlianske industrije; slad; škrob; inulin	7,8	0,0	0,0	1,5	2,9	12,0
12 Uljano sjeme i plodovi; razno zrnje, ljekovito bilje	19,8	0,0	0,0	24,4	5,0	6,0
13 Šelak, gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14 Biljni materijali za pletarstvo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
15 Masti i ulja životinjskog ili biljnog podrijetla	14,8	0,0	0,0	0,4	13,1	12,9
16 Prerađevine od mesa, riba i rakova	29,0	0,0	43,4	10,9	2,0	7,9
17 Šećeri i proizvodi od šećera	5,9	0,0	1,4	1,5	1,9	6,7
18 Kakao i proizvodi od kaka	15,8	0,0	0,0	3,8	0,0	10,9
19 Proizvodi na osnovi žitarica; slastičarski proizvodi	16,8	0,0	6,3	4,1	0,0	10,1
20 Proizvodi od povrća, voća i orašastih plodova	5,0	0,0	6,0	1,5	5,7	5,2
21 Razni prehrambeni proizvodi	31,2	0,0	0,0	14,5	1,7	0,4
22 Pića, alkoholi i ocat	61,9	0,0	0,2	6,0	13,5	9,5
23 Ostaci i otpaci od prehrambene industrije	15,0	0,0	0,0	1,2	0,0	6,7
24 Duhan i prerađeni nadomjesci duhana	30,5	0,0	14,5	4,9	10,0	57,6
UKUPNO (CT 01-24)	353,9	0,0	7,7	94,9	4,5	13,2

Izvori: DZS (Podaci o izvozu po zemljama podrijetla i proizvodima carinske tarife); Carinska uprava Srbije; Uprava za indirektno oporezivanje BiH; izračun autora

Istim pristupom kao i trenutno carinsko opterećenje, izračunato je i buduće carinsko opterećenje koje se može očekivati nakon ulaska Hrvatske u EU (Tablica 3.). Prema uvjetima dogovorenima Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i EU, Hrvatska će i nakon ulaska u Uniju nastaviti izvoziti u BiH oko dvije trećine svojih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda uz nultu stopu carine. Ta skupina proizvoda obuhvaća i neke od pojedinačno najvažnijih hrvatskih izvoznih proizvoda, kao što su pivo, pšenica, voda i bezalkoholna pića te

ulja i masti. Ipak, za trećinu izvoznih proizvoda (ukupne vrijednosti od oko 100 mil. EUR) uvest će se carine. Iako će carinsko opterećenje za značajan dio proizvoda biti razmjerno nisko, dio izvoznih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda opteretit će carine veće od 20%. Opterećenje će biti najveće za mesnu industriju, a kod pojedinih proizvoda može dosezati i do 50%. Značajno smanjenje konkurentnosti može se očekivati i kod izvoza duhana koji će se u BiH cariniti po stopi od 15%. Nadalje, teret carina bit će razmjerno velik i kod mliječnih proizvoda (8%), a i domaći proizvođači konditorskih proizvoda mogli bi izgubiti na konkurentnosti zbog uvođenja carine od oko 10%. Očekuju se razmjerno visoke carine i na izvoz voća, povrća i šećera, premda su ti proizvodi razmjerno slabo zastupljeni u izvozu u BiH.

U trgovini sa Srbijom valja računati s pogoršanim uvjetima ne samo u segmentu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda već i u dijelu industrijskih proizvoda koji će podlijegati carinama do kraja 2013. kada, prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između Srbije i EU, završava prijelazno razdoblje postupnog smanjivanja carina za Srbiju. Procijenjena carinska stopa pri uvozu hrvatskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Srbiju povećat će se s trenutnih 4,5% na 13,2%. Najveće promjene očekuju duhansku industriju koja 13% svojih izvoznih proizvoda plasira na tržište Srbije. Naime, trenutno se na uvoz cigareta iz Hrvatske u okviru kvote obračunava carinska stopa od 10% (odnosno 15% izvan kvote), dok se na uvoz iz zemalja EU primjenjuje carina od 57,6%. Na tržištu Srbije manje konkurentni postat će i hrvatski izvoznici konditorskih i pekarskih proizvoda. S druge strane, u povlaštenijem će se položaju nego do sada naći domaći izvoznici mesa s obzirom da je tretman proizvoda mesne industrije koji se uvoze iz članica EU povoljniji nego za uvoz iz Hrvatske.

Kod tretmana hrvatskih izvoznih proizvoda u preostale članice CEFTA-e, u segmentu industrijskih proizvoda neće biti promjena (izvoz će ostati slobodan), osim kod Kosova i Moldavije koje nemaju potpisan sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s članicama Unije. U segmentu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda bit će određenih izmjena. Na makedonskom tržištu, među značajnijim hrvatskim izvoznim proizvodima, najviše će se opteretiti izvoz čokolade (izvan kvota primjenjivat će se carina od 12% do 18%) i cigareta kod kojih će se carine na uvoz iz Hrvatske povećati za 15 postotnih bodova. Pri izvozu hrvatskih proizvoda u Crnu Goru povećat će se carine kod određenih vrsta mesnih i ribljih prerađevina te mliječnih proizvoda. Hrvatski izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Albaniju, u kojem prevladavaju pšenica i kukuruz, nakon ulaska u EU podlijegat će razmjerno niskim carinama, do najviše 2%. U slučaju Kosova, hrvatski će se izvoz industrijskih proizvoda opteretiti carinama do 10%, a podjednako toliko i izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, što će dati prednost drugim zemljama CEFTA-e koje će i dalje imati slobodan pristup tom tržištu. Slične promjene nastupit će i kod izvoza u Moldaviju, no zastupljenost hrvatskih proizvoda na tamošnjem tržištu, kao što je već spomenuto, izrazito je mala.

5. Ocjena učinaka pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose s članicama CEFTA-e

Pri ocjeni mogućeg utjecaja priključenja Hrvatske Europskoj uniji na razmjenu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, za početak mogu poslužiti iskustva zemalja Srednje i Istočne Europe koje su u Uniju ušle u prethodna dva vala proširenja. Tadašnje su nove članice nakon ulaska u EU također prestale primjenjivati niz povlaštenih trgovinskih sporazuma sa zemljama s kojima EU nije imala jednako liberalizirane trgovinske odnose. Kao posljedica, izvoz na nekadašnja preferencijalna tržišta vidno je usporio ili se čak smanjio. Međutim, većina je zemalja, iskorištavajući potencijale zajedničkog tržišta i pozitivni utjecaj zemlje podrijetla EU, uspjela te gubitke nadoknaditi pojačanim izvozom u EU i treće zemlje.

Tablica 4.

PROMJENA UDJELA IZVOZA POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH PROIZVODA U BDP-U (%) NAKON ULASKA U EU

Članica EU	Ukupna promjena udjela izvoza (% BDP-a)	u čemu:		
		EU 15	Preferencijalna tržišta ^a	Ostale zemlje
Češka	0,50	0,31	0,00	0,18
Estonija	0,46	0,61	-0,21	0,06
Mađarska	-0,47	-0,09	-0,12	-0,26
Litva	1,71	1,03	-0,05	0,73
Letonija	1,29	0,40	0,01	0,88
Poljska	1,10	0,78	0,02	0,30
Slovenija	0,18	0,49	-0,26	-0,05
Slovačka	0,85	0,40	0,03	0,42
Bugarska	0,63	0,32	0,03	0,29
Rumunjska	0,44	0,22	0,00	0,22
PROSJEK	0,67	0,45	-0,05	0,28

^{a)} Odnosi se na zemlje s kojima su nakon ulaska u Uniju prekinuti povlašteni trgovinski odnosi, odnosno prestali su se primjenjivati bilateralni Sporazumi o slobodnoj trgovini.

Napomene: Promjena udjela izvoza u BDP-u nakon ulaska u EU podrazumijeva razliku između njihovog prosječnog trogodišnjeg udjela nakon i prije pristupanja. Prvih deset zemalja navedenih u tablici postale su članicama EU 1. svibnja 2004., a Bugarska i Rumunjska 1. siječnja 2007. Poljoprivredni i prehrambeni proizvodi klasificirani su sukladno metodologiji SMTK i obuhvaćaju odsjeke 00, 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 11, 12, 29, 41, 42 i 43.

Izvor: Eurostat; <http://www.wto.org.org.tw/SmartKMS/fileviewer?id=35823>; izračun autora

Na takve zaključke upućuju pokazatelji iz Tablice 4. prema kojima se udio izvoza novih članica EU na nekadašnja preferencijalna tržišta smanjio za 0,05 postotnih bodova BDP-a, dok se istodobno udio izvoza u stare članice EU i treće zemlje povećao za 0,45, odnosno 0,28 postotnih bodova. Učinak skretanja trgovine posebno je bio naglašen kod zemalja kojima su, kao i Hrvatskoj, preferencijalna tržišta apsorбирала velik dio ukupnog izvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Takav primjer su Slovenija i Mađarska koje su nakon izlaska iz CEFTA-e izgubile dio tržišta jugoistoka Europe. Slično se dogodilo i Estoniji s ukrajinskim tržištem (Tablica 4.).

Prema opisanim iskustvima novih članica EU, moglo bi se očekivati da bi se hrvatski izvoz na preferencijalna tržišta (CEFTA) mogao smanjiti između 0,2 i 0,3% BDP-a (oko 100 mil. EUR godišnje). Međutim, prije donošenja takvih zaključaka treba uzeti u obzir da su gospodarske okolnosti u kojima Hrvatska ulazi u EU bitno drugačije nego što je to bio slučaj kod drugih zemalja. Drugačiji su ne samo vanjski čimbenici koji utječu na perspektivu izvoza (inozemna potražnja bitno je slabija), već su i strukturne karakteristike domaćeg izvoza drugačije od drugih članica. Podaci, naime, pokazuju da Hrvatska, za razliku od drugih članica, u Uniju ulazi s manje konkurentnim i strukturno manjkavim izvozom, što potvrđuje i stagnacija njegovog tržišnog udjela. U razdoblju od 2000. do 2012. hrvatski robni izvoz na tržište Unije rastao je dvostruko sporije nego izvoz novih članica (6,4% naprama 13,0% prosječno godišnje), što je rezultiralo stagnacijom tržišnog udjela hrvatskih izvoznika. Slika 1. potvrđuje da su nove članice EU i prije ulaska u Uniju bilježile kontinuirani rast tržišnog udjela, a isti se trend nastavio i nakon priključenja.

Takvo zaostajanje hrvatskog izvoza za novim članicama EU može se pripisati nizu čimbenika, među kojima se često izdvajaju¹²: strukturne manjkavosti, vrlo skromna proizvodno usmjerena izravna inozemna ulaganja i razmjerno nepovoljna geografska izvozna orijentacija. U nastavku će se pokušati dati ocjena ovih čimbenika.

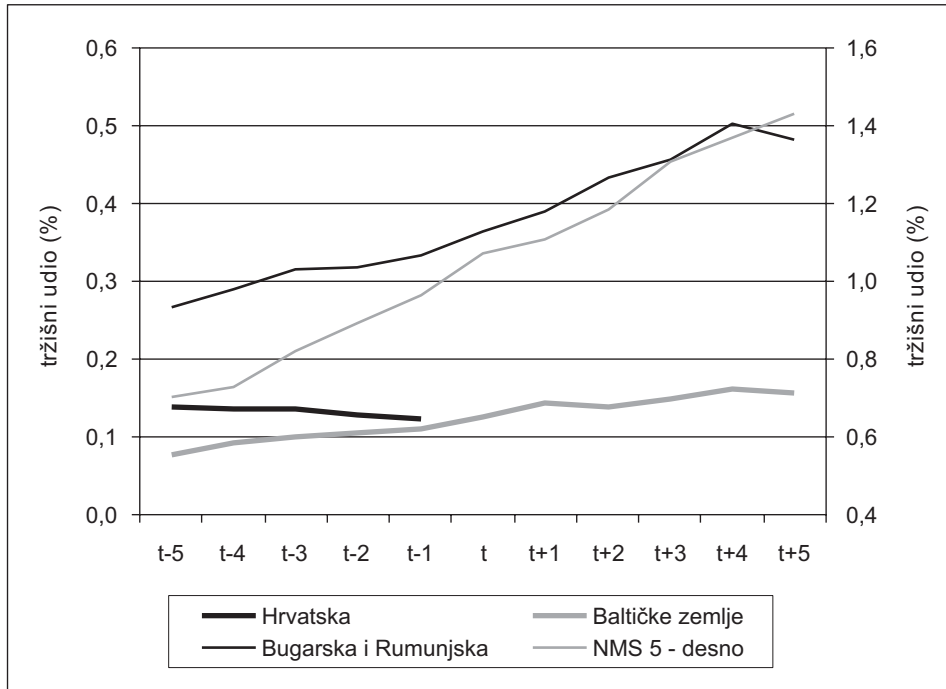
Strukturne manjkavosti odražavaju nepovoljan faktorski sastav hrvatskog izvoza, što može biti ograničavajući čimbenik njegovog budućeg rasta. Tako oko polovice hrvatskog izvoza u EU čine proizvodi koji su resursno i nisko tehnološki intenzivni, dok je udio tih proizvoda u izvozu deset novih članica EU manji od 40% (Ćudina i dr., 2012.). Konkurentnost hrvatskog izvoznog sektora dodatno ograničavaju i razmjerno visoki troškovi rada u odnosu na produktivnost, kao i slaba fleksibilnost radne snage.

Premda Hrvatska visinom inozemnih izravnih ulaganja u protekla dva desetljeća nije odstupala od prosjeka zemalja Srednje i Istočne Europe, struktura

¹² Vukšić (2005.); Kersan-Škabić (2005.); Ćudina i dr. (2012.).

Slika 1.

TRŽIŠNI UDJELI ROBNOG IZVOZA U EU PRIJE I NAKON PRISTUPANJA EUROPSKOJ UNIJI

Napomene: t = godina pristupanja EU; NMS 5 uključuje Češku, Mađarsku, Poljsku, Slovačku i Sloveniju.

Izvor: Comext database, Državni zavod za statistiku

ostvarenih ulaganja nije potpomagala izvozni potencijal domaćeg gospodarstva. Većina inozemnih ulaganja odlazila je u uslužni sektor (bankarstvo, telekomunikacije i trgovinu), dok su ulaganja u izvozno orijentirane proizvodne djelatnosti bila razmjerno skromna (Tablica 5).

Tablica 5.

STRUKTURA INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA U HRVATSKU
 U RAZDOBLJU OD 1996. DO 2012., PREMA NACIONALNOJ
 KLASIFIKACIJI DJELATNOSTI (NKD)

NKD	Djelatnost	mil. EUR	%
65, 66	Financijske djelatnosti	9.184	35,1
50, 51, 52	Trgovina	4.132	15,8
70	Poslovanje i vlasnička ulaganja u nekretnine	2.444	9,3
11, 23	Proizvodnja i vađenje nafta i plina	2.236	8,5
64	Telekomunikacije	1.715	6,6
24	Proizvodnja kemijskih proizvoda	1.321	5,1
55	Turizam	922	3,5
26	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	797	3,0
15	Proizvodnja hrane i pića	392	1,5
17, 18, 19	Proizvodnja tekstila	305	1,2
61, 63	Prijevoz	230	0,9
28	Proizvodnja proizvoda od metala	148	0,6
31	Proizvodnja električnih strojeva i aparata	141	0,5
45	Građevinarstvo	109	0,4
	Ostalo	2.072	7,9
	Ukupno	26.149	100,0

Izvor: HNB; Statistika inozemnih izravnih ulaganja

Kada je riječ o geografskoj izvoznoj orijentaciji, hrvatski su izvoznici tradicionalno orijentirani k zemljama, odnosno tržištima unutar Unije koje općenito karakterizira razmjerno slab rast uvozne potražnje, dok je orijentacija prema brzorastućim tržištima kakva su primjerice bugarsko i rumunjsko tržište te tržišta baltičkih zemalja, razmjerno slaba (Čudina i dr., 2012.). Naime, uvozna potražnja na spomenutim tržištima u proteklom je desetljeću rasla po prosječnoj stopi od 10% godišnje, a njihov udio u strukturi hrvatskog izvoza iznosio je svega 6,0% (Tablica 6.). Usporedbe radi, udio tih tržišta u izvozu novih članica EU doseže čak 22,4%. Orijetacija prema brzorastućim tržištima najizraženija je upravo kod baltičkih zemalja, koje svoje iznadprosječne izvozne rezultate uvelike mogu zahvaliti svom regionalnom okruženju s kojim tradicionalno najviše trguju. Zbog spomenutih je

manjkavosti teško očekivati značajnije promjene u dinamici rasta hrvatskog izvoza u srednjoročnom razdoblju.

Tablica 6.

GEOGRAFSKA ORIJENTACIJA IZVOZA HRVATSKE I NOVIH ČLANICE EU, OVISNO O PROSJEČNOJ JAČINI UVOZNE POTRAŽNJE IZ ZEMALJA EU U RAZDOBLJU OD 2000. DO 2011.

Zemlja izvoznika	Udio izvoznih tržišta u EU s prosječnim rastom potražnje od:		
	> 10%	5-10%	0-5%
Latvija	42,32	41,47	16,21
Litva	37,11	47,61	15,28
Slovačka	27,42	66,54	6,04
Estonija	22,95	68,28	8,77
Mađarska	19,91	71,63	8,47
Češka	19,24	73,03	7,73
Bugarska	15,43	65,98	18,58
Poljska	14,45	74,38	11,17
Slovenija	14,42	80,24	5,33
Rumunjska	10,38	80,11	9,51
Prosjek novih članica EU	22,4	66,9	10,7
Hrvatska	6,0	89,9	4,2

Izvor: COMEXT database; Državni zavod za statistiku

Opisane će strukturne i konkurentske manjkavosti, uz niz drugih čimbenika, odrediti u kojoj će mjeri Hrvatska uspjeti nadomjestiti vjerojatni pad izvoza na preferencijalna tržišta istodobnim probitkom na tržišta EU i u treće zemlje.

Kada je riječ o tržištima CEFTA-e, jedna od olakšavajućih okolnosti jest činjenica da s nepovoljnijim trgovinskim odnosima valja računati tek na određeni rok, s obzirom da je većina članica te integracije u procesu pristupanja EU, nakon čega će se trgovina ponovno liberalizirati. Ipak, ostaje pitanje kako će se regionalna tržišta u međuvremenu prilagoditi tim promjenama i da li će tamošnji proizvođači, kao i proizvođači iz trećih zemalja, iskoristiti nove odnose na tržištu za vlastiti probitak. Isto tako, budući trgovinski i gospodarski odnosi između

Hrvatske i zemalja regije ovisit će i o tome hoće li i u kojoj mjeri neki domaći proizvođači (neki od njih već imaju vlastite proizvodne kapacitete na tim tržištima) preseliti/povećati dio proizvodnje kako bi bolje iskoristili mogućnost bescarinskog plasmana roba u okviru zone slobodne trgovine. U tom slučaju, valja računati i s pojačanim investicijama domaćih poduzeća iz djelatnosti prehrambene industrije u regiju, ali i mogućim padom ulaganja na domaćem tržištu s posljedičnim smanjenjem zaposlenosti u dužem roku.

Osim toga, valja istaknuti i mogućnost da bi se promjene uvjeta razmjene koje se očekuju nakon 1. srpnja 2013. mogle donekle ublažiti zahvaljujući pregovorima koji su pokrenuti između institucija Europske unije i pojedinih zemalja članica CEFTA-e. Cilj tih pregovora je da se u postojeće sporazume o stabilizaciji i pridruživanju pojedinih zemalja regije ugrade odredbe kojima će se dodatno liberalizirati uvoz roba iz EU. Takve bi izmjene najviše pogodovale Hrvatskoj koja će sadašnjim članicama CEFTA-e nakon ulaska biti najveći trgovinski partner iz EU. Međutim, do trenutka pisanja ovog rada ishod tih pregovora nije poznat i stoga je teško ocijeniti njegove možebitne učinke. No, bez obzira na konačni ishod, Hrvatska će morati osigurati osnovu za nastavak trajne trgovinske suradnje sa zemljama regije zasnovane na jačanju konkurentnosti, a ne samo na trgovinskim povlasticama. U tom je kontekstu bitno jačanje opće konkurentnosti Hrvatske ne samo na tržištu CEFTA-e nego i na ostalim tržištima.

U pogledu tržišta EU, ostaje za vidjeti kako će se domaći izvoznici prilagoditi novom zajedničkom prostoru slobodne trgovine. Trenutno je hrvatski izvoz u zemlje EU uglavnom slobodan¹³, pa se nakon priključenja ne očekuju veće promjene glede carinskih i količinskih ograničenja. Međutim, stjecanje oznake EU podrijetla i pojednostavljivanje administrativnih trgovinskih procedura svakako će za mnoge izvoznike olakšati plasman roba na tržište Unije i na treća tržišta, što će neosporno imati pozitivan učinak na ukupnu trgovinu.

Glede trećih tržišta, odnosno zemalja izvan EU i CEFTA-e, hrvatskim se izvoznim proizvodima otvara novi prostor na tržištima s kojima EU ima preferencijalne trgovinske aranžmane, primjerice sa zemljama Mediterana (Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Palestina, Sirija, Tunis), s Čileom, Meksikom, Južnoafričkom Republikom, zemljama CARIFORUM-a (većina karijskih zemalja), Kamerunom, Obalom Bjelokosti i Republikom Korejom¹⁴. Iz Tablice 1. na početku rada vidljivo je da je upravo izvoz u treće zemlje u proteklom desetljeću bilježio najdinamičniji rast, da je isti najslabije bio pogođen krizom, i da se najbrže

¹³ Kao i kod drugih potpisnica SSP-a, iznimke su mlada govedina, vino, neke vrste riba i ribljih prerađevina i šećer, za koje su određene kvote.

¹⁴ Institut za međunarodne odnose (2012.), "Hrvatska i Europska unija, prednosti i izazovi članstva".

oporavljao od krize. Hrvatski se izvoz jedino u tu skupinu zemalja do kraja 2012. vratio na predkriznu razinu, što govori o potencijalu tih tržišta koji će s liberalizacijom trgovine dodatno doći do izražaja.

Zaključno se, dakle, kod hrvatskog robnog izvoza u godinama nakon priključenja Uniji, svakako mogu očekivati učinci skretanja izvoza u pravcu zemalja EU i trećih tržišta, dok će udio CEFTA-e najvjerojatnije padati. Ono što je znatno manje izvjesno jest koliko će strukturne manjkavosti i nekonkurentnost općenito ograničavati domaći izvoz na svim tržištima, a pogotovo na zahtjevnim tržištima Europske Unije.

Pored mogućih negativnih posljedica na strani izvoza, Hrvatska bi nakon ulaska u Uniju mogla zabilježiti i promjene na strani uvoza zbog izmjena carinskog režima. Uvođenje carina na uvoz iz zemalja CEFTA-e, sukladno sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju koje ove zemlje imaju potpisane s Unijom, moglo bi dovesti do poskupljenja određenog broja proizvoda (mlada govedina, vino, neke vrste riba i ribljih preradevina i šećer), ali samo ukoliko bi se ti proizvodi uvozili izvan kvote koju je EU dogovorila s pojedinim članicama CEFTA-e. Suprotno tome, zaštitne uvozne carine koje Hrvatska trenutno primjenjuje pri uvozu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Unije će se ukinuti, što će rezultirati pojeftinjenjem tih proizvoda. Iskustva drugih novih članica, koje su također primjenjivale zaštitne carine prije priključenja, govore o posljedičnom povećanju uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz starih članica EU od oko 0,5% BDP-a (Tablica 7.), što bi u hrvatskom slučaju moglo odgovarati povećanju od oko 0,2 mlrd. EUR. Smanjenje udjela uvoza iz nekadašnjih preferencijalnih tržišta uslijed uvođenja carina zabilježeno je tek kod manjeg broja zemalja, pa tako ni Hrvatska ne treba računati sa značajnijim promjenama kod uvoza iz zemalja CEFTA-e.

Tablica 7.

PROMJENA UDJELA UVOZA POLJOPRIVREDNIH I PREHRAMBENIH
 PROIZVODA U BDP-U (%) NAKON ULASKA U EU

Članica EU	Ukupna promjena udjela uvoza (%) BDP-a)	u čemu:		
		EU 15	Preferencijalna tržišta ^a	Ostale zemlje
Češka	0,50	0,57	-0,02	-0,05
Estonija	0,21	0,21	-0,13	0,13
Mađarska	0,69	0,68	0,02	-0,01
Litva	0,92	0,31	-0,04	0,64
Letonija	0,57	0,25	-0,04	0,36
Poljska	0,45	0,52	0,01	-0,08
Slovenija	0,72	0,61	0,04	0,07
Slovačka	0,46	0,07	0,01	0,38
Bugarska	1,54	1,16	0,16	0,21
Rumunjska	0,38	0,40	-0,02	-0,01
PROSJEK	0,64	0,48	0,00	0,16

^{a)} Odnosi se na zemlje s kojima su nakon ulaska u Uniju prekinuti povlašteni trgovinski odnosi, odnosno prestali su se primjenjivati bilateralni Sporazumi o slobodnoj trgovini.

Napomena: Promjena udjela izvoza u BDP-u nakon ulaska u EU podrazumijeva razliku između njihovog prosječnog trogodišnjeg udjela nakon pristupanja i prije pristupanja. Trogodišnje razdoblje prije pristupanja za Bugarsku i Rumunjsku je od 2004. do 2006., a za ostale zemlje od 2002. do 2004. Trogodišnje razdoblje nakon pristupanja je od 2007. do 2009. za Bugarsku i Rumunjsku, a za ostale zemlje od 2005. do 2007.

Izvor: Eurostat; <http://www.wtcenter.org.tw/SmartKMS/fileviewer?id=35823>; izračun autora

Ukoliko se sraze očekivani nepovoljni učinci hrvatskog izvoza na sadašnja preferencijalna tržišta (CEFTA) s očekivanim porastom uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz zemalja članica EU-a, a pritom Hrvatska ne iskoristi prednosti zajedničkog tržišta i ne nadoknadi gubitke s preferencijalnih tržišta pojačanim izvozom u EU ili treća tržišta, ukupno pogoršanje vanjskotrgovinske bilance moglo bi iznositi između 0,2 i 0,3 mlrd. EUR godišnje.

Zaključak

Hrvatska će ulaskom u EU napustiti preferencijalni, gotovo slobodni režim izvoza u zemlje CEFTA-e (BiH, Srbiju, Crnu Goru, Makedoniju, Albaniju, Kosovo i Moldaviju) i prihvatiti trgovinski režim koji je EU, većinom kroz sporazume o stabilizaciji i pridruživanju, dogovorila sa svakom od tih zemalja. Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju dopuštaju zemljama potpisnicama da zadrže carine na uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvode iz EU-a pa Hrvatska kada postane članica može očekivati pogoršanje uvjeta plasmana tih proizvoda na tržišta zemalja obuhvaćenih CEFTA-om.

Kako bi se utvrdile moguće promjene uvjeta razmjene za hrvatske izvoznike, uspoređene su odredbe Ugovora CEFTA 2006 i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju za Bosnu i Hercegovinu te Srbiju, dva najveća izvozna tržišta u okviru CEFTA-e. Utvrđeno je da su duhanska, mesna i konditorska industrija najosjetljivije na promjene uvjeta razmjene koje bi mogle uslijediti nakon ulaska Hrvatske u EU. Iskustva novih članica EU pokazala su da se gubitak preferencijalnih tržišta može nadomjestiti pojačanim izvozom u postojeće članice, kao i na treća tržišta. Hoće li, u kojem roku i u kojoj mjeri to uspjeti i Hrvatskoj prilično je teško odgovoriti, s obzirom na bitno promijenjene gospodarske prilike u okruženju, slaboj konkurentnosti i nepovoljnoj geografskoj koncentraciji hrvatskog izvoza.

Hrvatska svoj položaj na tržištima CEFTA-e može poboljšati pokretanjem konzultacija s tim zemljama, kroz institucije EU-a, sa ciljem zadržavanja trgovinskih povlastica. Vjerojatnost za pozitivan ishod takvih pregovora vrlo je mala, tim više što bi BiH i Srbija mogle pokušati iskoristiti svoja prava na zadržavanje uvoznih carina na strateške grupe proizvoda ne bi li time otvorile prostor svojim proizvođačima i potrošačima da supstituiraju potencijalno skuplje uvozne hrvatske proizvode domaćima.

Osim pogoršanja trgovinskog režima s članicama CEFTA-e, Hrvatska će se nakon ulaska u EU suočiti i s jeftinijim uvozom poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Unije. Temeljem sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Hrvatskoj je, kao i drugim zemljama, omogućena primjena zaštitnih carina na uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz Unije koje prestaju važiti danom ulaska. Analiza tih učinaka iznimno je zahtjevna i obuhvatna te predstavlja svojevrsan poziv za novo istraživanje.

LITERATURA

- Carinska tarifa Bosne i Hercegovine za 2012. godinu www.uino.gov.ba/download/Dokumenti/.../Carina/CTBiH.pdf
- Carinska tarifa Srbije za 2011. godinu http://sas.rs/wp-content/blogs.dir/1/files/2011/02/ct_2011.pdf
- Ćejvanović, F., Hodžić, K. i Terzić, L. (2009). "Utjecaj CEFTA sporazuma na vanjskotrgovinsku razmjenu poljoprivrednih proizvoda u Bosni i Hercegovini", *Tranzicija*, Vol.11 No.23-24.
- Ćudina, A., Lukinić-Čardić, G. i Sušić, G. (2012). "Analiza relativnog položaja hrvatskog izvoza na tržištu Europske unije", *Ekonomski pregled*, 63 (5-6), 291-321
- Dodatni protokol Ugovoru o izmjeni i dopuni i pristupanju Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini (2011.). http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2011_05_7_60.html
- Hasić, V. i dr. (2011). *Analiza efekata pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji na Bosnu i Hercegovinu*, Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine
- Institut za međunarodne odnose (2012). *Hrvatska i Europska unija, prednosti i izazovi članstva*, Zagreb, 2012.
- Kersan-Škabić, I. (2005), "Determinante konkurentnosti hrvatskoga robnog izvoza", *Ekonomija* 12 (1), str. 79-99.
- Lejour, A., Mervar A. i Verweij, G. (2008). "The Economic Effects of Croatia's Accession to the EU", *Economics Discussion Papers*, 2008-6
- Simić, J., Đurić, D. i Mihajlović, M. (2011.). "CEFTA i izvozna orijentacija zemalja Zapadnog Balkana", *Škola biznisa*, Broj 3/2011
- "Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane", *Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori*, broj 10/08
- "Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Srbije, s druge strane" http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/saa_en.pdf
- "Ugovor o izmjeni i dopuni i pristupanju Srednjoeuropskom ugovoru o slobodnoj trgovini" (2006.), http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2007_06_6_79.html
- Vukšić, G. (2005). "Utjecaj izravnih stranih ulaganja na izvoz hrvatske prerađivačke industrije", *Financijska teorija i praksa* 29 (2), str. 147-175.
- HGK (2012). *Vodič kroz promjene u vanjskoj trgovini nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji*, Zagreb, 2012.

THE IMPACT OF CROATIA'S ACCESSION TO THE EU ON ECONOMIC RELATIONS WITH THE CEFTA COUNTRIES

Summary

Paper explores the effect of Croatia's expected accession to the European Union on terms of trade with the CEFTA 2006 Agreement signatories. The emphasis is put on Bosnia and Herzegovina and Serbia, the two most important export markets within the current CEFTA integration where Croatia exports mostly duty-free. After joining the EU, Croatian products will be subject to the provisions of various stabilisation and association agreements which regulate trade relations of the majority of the CEFTA members with the EU. By comparing the provisions of stabilisation and association agreements and the CEFTA 2006 Agreement, Croatia's export sectors most sensitive to possible negative terms of trade changes are identified. Unless Croatia negotiates the retention of zero or lower rates of customs duties prior to its accession to the EU, which is highly unlikely, the most pronounced negative changes in custom duties and ensuing reduction in exports can be expected in tobacco, meat and confectionery industries.

Key words: exports, trade agreements, CEFTA